

Hans Bruyninckx wijst de weg naar een innovatief en duurzaam milieubeleid

Hans Bruyninckx wijst de weg naar een innovatief en duurzaam milieubeleid

Groene economie vraagt een ander soort overheid

Nu de economische motor van de oudere industrielanden in Europa sputtert en er moordende concurrentie is vanuit de nieuwe groeilanden wordt groene technologie steeds meer als medicijn naar voor geschoven. Ook in de huidige politieke crisis wordt graag verwezen naar het aanpakken van "de echte problemen van de mensen", waarvoor alvast een sterke economie de sleutel is. Technologische innovatie die vooral gericht is op ons energiesysteem en op verminderde materiaalintensiteit, moet ertoe bijdragen dat onze industrie voorop loopt en een concurrentieel voordeel ontwikkelt.

Minister-president Peeters en minister Lieten, met in hun kielzog het kruim van de Vlaamse ondernemers, trokken er zelfs voor naar Californië. Arnold Schwarzenegger heeft inderdaad van the green economy zijn uithangbord gemaakt en Silicon Valley, sinds enkele decennia een incubator voor innovatie, speelt daar gretig op in. Vlaanderen heeft alvast beleidsmatig ingespeeld op groene innovatie door het te beklemtonen in het Vlaanderen in Actie-proces en door de aankondiging van een nieuw Vlaams initiatief voor groene technologie, de vzw I-Cleantech Vlaanderen. Minister Lieten hoopt alvast hierdoor de milieutechnologische innovatie aan te zwengelen om zo duurzame jobs voor de toekomst te creëren. Een aantal topondernemers pleiten de laatste jaren eveneens in dezelfde richting. Groene innovatie als redmiddel dus.

Go West!

Californië is effectief een inspirerend voorbeeld. Vooral dan binnen de VS, waar de federale overheid en de meeste staten er absoluut niet in slagen om een sterk milieu-innovatiebeleid te voeren. Ook Obama bijt er zijn tanden op stuk. Zijn economisch relanceplan en ook de klimaatwet moesten een doorbraak forceren op dit vlak. Het eerste is echter vooral gericht op klassieke infrastructuurwerken, het tweede verwordt steeds meer tot een grabbelton van particuliere wensen van de klassieke energiesector en de kernenergielobby. Maar goed, de Vlaamse trip volgde het aloude devies Go West ,young man!. Men had natuurlijk ook naar het noorden van Europa kunnen gaan. De Scandinavische EU-landen scoren immers zeer goed op het vlak van innovatie en milieubeleidsperformantie en ook op het vlak van competitiviteit in de geglobaliseerde economie. Vermits deze landen wat meer van onze schaal zijn, aansluiten bij ons politiek en sociaal model en onder dezelfde paraplu van de EU hun beleid voeren, is hier wellicht meer uit te leren dan van het Californische voorbeeld.

Alle studies over de materie zijn duidelijk: Finland, Zweden en Denemarken zijn respectievelijk de nummers 4, 5 en 6 wat betreft internationale concurrentiepositie; België is 18de (World Economic Forum, 2010). Wat betreft milieubeleidsperformantie scoren Zweden (4de), Noorwegen (5de) en Finland (12de) hoog op 165 landen. België moet het stellen met een 88ste plek (Environmental Performance Index 2010). Op het vlak van technologische innovatie zien we hetzelfde: de Scandinavische landen zijn vaste klanten in de top 10, België kampeert tussen plaats 20 en 30.

De kernvraag is natuurlijk hoe het komt dat de Scandinavische landen kunnen wat wij niet kunnen. Vlaanderen heeft immers de vaste ambitie om een Europese topregio te zijn, en een sterke innovatieve economie is daarvoor een absolute voorwaarde (Vlaanderen in Actie, Pact 2020). Aan de kwaliteit van ons onderwijs ligt het alvast niet. Internationale vergelijkingen tonen aan dat we het daar meestal zelfs beter doen dan de Scandinavische landen. Aan de geografische positie zal het ook niet liggen. Niemand kan beweren dat Finland of Zweden in het centrum van welke belangrijke geografische dynamiek dan ook liggen. Gelukkig tasten we niet volledig in het duister. Onderzoek naar groene innovatie en economische competitiviteit zorgt voor een aantal interessante hypotheses en vaststellingen.

Milieubeleid als economische opportuniteit

Porter (Harvard) en Esty (Yale), twee wereldvermaarde experts over competitiviteit, stellen vast dat er zowel een dirty road als een clean road is naar een competitieve economie. West-Europese landen zitten doorgaans op de clean road. Steeds strengere, vooral Europese, milieu- en energienormen zijn een drijvende kracht voor innovatie en kwaliteitsverbetering van de economische activiteit en creëren een concurrentievoordeel in toekomstgerichte sectoren zoals deze van de milieugoederen en -consulting. Het zijn dan ook landen waarin deze sectoren reeds enkele decennia lang zorgen voor sterke jobgroei. Dé voorbeelden zijn hier de Scandinavische landen, maar ook Nederland en Duitsland. België loopt aanzienlijk achter. Een verklaring is dat overheid en industrie in die landen al veel langer milieubeleid zien als een opportuniteit, daar waar bij ons het bedrijfsleven, maar vooral ook veel politici, bijkomende milieumaatregelen veel langer als een bedreiging voor onze concurrentiepositie zagen. De gedachte om zeker niet meer te doen dan strikt noodzakelijk opgelegd door Europa was tot voor kort het (niet-)officiële adagio voor het Vlaams milieu- en energiebeleid. Op hetzelfde moment zijn de koplopers bezig

met zich actief in te zetten voor verdere Europese normering omdat ze weten dat dit voor hun eigen industrie een toekomstgerichte strategie vormt. Ook Californië hoopt zo om de trendsetter te zijn voor nieuwe normen in de VS.

Een tweede cruciaal element is het overheidsbeleid, een van de belangrijkste factoren voor zowel technologische innovatie, milieubeleid en competitiviteit. Helaas zitten we ook hier met een achterstand. Europees onderzoek situeert België aan de staart van de oudere EU lidstaten. Dit heeft voor alle duidelijkheid niets te maken met de omvang van onze overheid. Althans, indien we deze meten aan de omvang van de overheidsfinanciën. Ook in de Scandinavische landen herverdeelt de overheid ongeveer de helft van het bruto binnenlands product (BBP) via overheidsuitgaven. Het gaat vooral om wat die overheid doet: Finland is het voorbeeld van een investerings- of multiplicatoroverheid. Wij zijn eerder het voorbeeld van een tewerkstellings- en bedieningsoverheid. De koplopers investeren eerder in strategisch netwerken, d.w.z. op lange termijn en programmatorisch, tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheidsinstellingen. De opkomst van Finland als wereldleider in ICT-technologie is immers geen toeval. Denk aan Nokia, maar ook aan ICT-toepassingen in de milieutechnologie. Het Finse bedrijfsleven en universiteiten, samen met de Finse staat, hebben een heel bewuste strategie voor technologische innovatie gevolgd. De overheid speelde daarbij de belangrijke rol van het actief ondersteunen van de (ecologische) innovatiedynamiek. Bij de mindere goden gaat het vaak om ad hoc initiatieven, van veel kleinere omvang, vaak later genomen en doorgaans veel kariger gefinancierd.

De koplopers in groene economische vernieuwing zijn inderdaad ook de koplopers wat betreft de financiering voor Onderzoek en Ontwikkeling (O&O). Het lijkt me een absolute plicht dat Vlaanderen op dat vlak zorgt voor een verdere inhaaloperatie, zoals voorzien in Vlaanderen in Actie, om te zorgen dat ons excellent universitair onderwijsstelsel ook leidt tot excellentie in O&O. Het is eigenlijk onverantwoord dat we daar een achterstand hebben opgelopen. Er zijn nochtans ook in Vlaanderen goede voorbeelden. Het Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB) is zo'n voorbeeld van een volgehouden en doordachte samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven. De Scandinavische landen tonen in ieder geval aan dat de overtuiging die in de VS dominant is, namelijk dat om competitief te zijn de overheid zo klein mogelijk moet zijn, absoluut geen steek houdt. Het hangt veeleer van de kwaliteit en het type overheid af. De boodschap is in ieder geval dat we naar een ander soort overheid moeten evolueren. Een die er met minder volk in slaagt om beter en stabielere reglementen, meer een katalysator voor vernieuwing is en met overtuiging inzet op ecologische reconversie van onze economie.

Fundamentele economische verduurzaming

Het is tot slot belangrijk om te begrijpen dat groene innovatie geen kwestie is van louter technologische innovatie. Het gaat niet enkel om het promoten van windmolens of zonne-energie, of de ontwikkeling van energiezuinige productiesystemen. Het gaat om een transitie naar een ander soort samenleving. Fundamentele verduurzaming van de economie kan enkel indien deze ingebed is in een bredere maatschappelijke transitie naar een duurzamer samenlevingsmodel. Bedrijven, universiteiten en andere kennisinstellingen, het middenveld en uiteraard de overheid zullen veel meer strategisch moeten samenwerken. De hoop dat Vlaanderen in Actie en ook een vernieuwde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling daarin een rol zullen spelen bestaat in ieder geval. Maar de achterstand is reëel, de uitdaging enorm en de marge om te falen gering. We moeten evolueren naar een andere overheid, een bedrijfsleven dat conservatieve reflexen nog meer laat varen en universiteiten en kennisnetwerken die onze wetenschappers volop in creatieve projecten kunnen engageren. Of Arnold hier het antwoord heeft is twijfelachtig; daarvoor is het Amerikaanse samenlevingsmodel te verschillend van het onze. Voor minstens even inspirerende en realistischere voorbeelden moeten we niet eens zover kijken. Immers, ook wat betreft andere elementen van maatschappelijke duurzaamheid staat Noord-Europa model: minder sociale ongelijkheid, meer gendergelijkheid, minder zwarte economie ... Groene, economische en sociale performantie gaan er hand in hand.

Groene innovatie is geen kwestie van louter technologische innovatie. Het gaat niet enkel om het promoten van windmolens of zonne-energie. Het gaat om een transitie naar een ander soort samenleving

© De Persgroep Publishing

Hans Bruyninckx is specialist internationaal klimaatbeleid (KU Leuven) en voorzitter van de Bond Beter Leefmilieu (BBL). Hij schrijft regelmatig bijdragen voor De Gedachte.

België scoort erbarmelijk in de milieuranking van de Amerikaanse universiteiten Yale en Columbia. Ook qua investeringen in windenergie was ons land bij de slechtsten van de klas. "De boodschap is dat we naar een ander soort overheid moeten evolueren", schrijft Hans Bruyninckx.